

İÇİNDEKİLER

Önsöz 9

Teşekkür 19

BİRİNCİ BÖLÜM

T.W. Adorno ya da Tarihsel Değişmeler 23

İKİNCİ BÖLÜM

Bir Marksist Yorumunun Değişik Uygulamaları 67

I. Walter Benjamin; ya da Nostalji 67

II. Marcuse ve Schiller 85

III. Ernst Bloch ve Gelecek 111

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Georg Lukács Davası 145

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Sartre ve Tarih 181

BEŞİNCİ BÖLÜM

Diyalektik Eleştiriye Doğru 259

Kaynakça 345

Dizin 351

*Il n'existe d'ouvert à la recherche mentale que deux voies,
en tout, où bifurque notre besoin, à savoir,
l'esthétique d'une part et aussi l'économie politique.**

Mallarmé

*Akıllı bir idealizm, akıllı bir maddeciliğe
akılsız maddecilikten daha yakındır.*

Lenin

* Zihinsel araştırmaya açık yalnızca ve yalnızca iki yol vardır. Gereksinimimizin
ikiye ayrıldığı bu dallardan biri estetikse, öteki ekonomi politiktir.

Önsöz

Amerikalı okur, Marksist yazın eleştirisini düşündüğünde, sanırım aklına gelen ilk şey hâlâ 1930'ların atmosferidir. O günlerin ateşli konuları –anti-nazizm, Halk Cephesi, yazınla işçi hareketi arasındaki ilişki, Stalin'le Troçki, Marksizmle anarşizm arasındaki savaşım– bugün geriye bakarken nostaljiyle anımsadığımız, ama bugünkü dünya koşullarına artık uymayan polemikler doğuruyordu. O zamanlar yapılan eleştiri nispeten kurama dayanmayan, temelde didaktik yapıda, bir başka deyişle, bir üniversite seminerinden çok gece okulunda kullanılacak bir eleştiriydi; bugünse, ara sıra yolunu şaşırılmış bir Plekhanov denemesi yeniden basımı ya da Christopher Caudwell'e rastgele bir gönderme şeklinde hâlâ varlığını sürdüren, entelektüel ve tarihi bir merak konumuna düşmüştür.

Bununla birlikte son yıllarda farklı türden bir Marksist eleştiri İngiliz dili ufkunda varlığını hissettirmeye başladı. Sovyet geleneğine karşıt olarak nispeten Hegelci türden bir Marksizm diye adlandırılacak bir şey bu – Kuzey Batı Avrupa ülkeleri için, Marx'ın 1844 *El Yazmaları*'nın yeniden keşfiyle birlikte, Lukács'ın *Tarih ve Sınıf Bilinci*'nin yarattığı kuramsal coşkuya kadar geriye götürülebilir; oysa Fransa'da, en uygun biçimde, otuzların sonunda Hegel'in yeniden geçerlik kazanmasından bu yana var olduğu söylenebilir.

Bu önsözü izleyecek bölümler, bu Marksizme ve onun başlıca kuramcılarından bazılarının genel bir giriş olarak yararlı bulunursa mutlu olacağım. Bu konuda anahtar yapıtlardan bazılarının tam bir dökümünü yapmaya özellikle çaba gösterdim: Lukács'tan *Tarih ve Sınıf Bilinci* kadar *Roman Kuramı*, Bloch'tan *Umut İlkesi*, Benjamin'den *Alman Tragedyasının Kökenleri*, Adorno'dan *Yeni Müziğin*

Felsefesi ve Negatif Diyalektik, Sartre'dan *Diyalektik Aklın Eleştirisi* gibi, en kötü olasılıkla İngiliz okuruna ulaşması zor, en iyi olasılıkla da buralarda biraz tartışılmış yapıtlar...

Bununla birlikte, nispeten alçakgönüllü ve dürüst böylesi bir görev bile, bu haliyle, başlı başına tam bir programdır; bir kez, Sartre ve Lukács gibi daha çok tanınan yazarlar bile, yorumcularının anti-komünist eğilimlerinden ya da çoğu kez sırf akademik çevrelerde gerçek bir Marksist kültürün yokluğundan dolayı İngilizcede hiçbir zaman açık bir biçimde ilgi odağı haline gelememiştir.

Belki, Alman ve Fransız diyalektik literatürünü sunan herhangi bir kimsenin üçüncü bir ulusal geleneği, yani kendimizinkini, hesaba katmaya ne derece zorlandığı da –örtük ya da açık olarak– pek bilinmiyor: bizim o, Anglo-Amerikan felsefesi olarak bildiğimiz ve burada anahatları çizilmiş düşünce tipine bütün noktalarda düşman olan, politik liberalizm, deneycilik* ve mantıkçı-pozitivizm** karışımını kastediyorum. Bu etkin kavramsal rakip hesaba katılmaksızın, bu gelenekle yetişmiş bir okur için bir şey yazılmaz –hatta insan kendi tarihsel oluşumuyla bile uzlaşamaz-; kitabımın yan tutan tarafını oluşturan, deyim yerindeyse, ona politik ve felsefi sivriliğini veren şeyin de bu olduğu söylenebilir. Çünkü liberal geleneğin felsefi düzeyde olduğu kadar politik düzeyde de iflas ettiği, açıktır; bu ise, onun saygınlığını ya da ideolojik gücünü yitirdiği anlamına gelmemektedir. Tersine, bu geleneğin anti-spekülatif önyargısı; bireysel olgu ya da girdiye***, o girdinin de içinde bulunduğu ilişkiler ağı pahasına verdiği önem, izleyicilerinin bağlantılar kurmasını, özellikle de politik düzeyde aksi yönde kaçınılmaz sonuçlar çıkarmasını önleyerek olana boyun eğme eğilimini özendirmeye devam ediyor. Bu nedenle, Anglo-Amerikan geleneğin etki alanında olan bizlerin, diyalektik olarak düşünmeyi öğrenmesi, diyalektik kültürün temel ilkelerini ve onun sağlayacağı temel eleştirel silahları edinmesi zamandır artık. Bu kitap böyle bir gelişmeye ufak bir katkıda bulunursa kendimi mutlu sayacağım.

Bununla birlikte, ortaya çıkacak olan şey, felsefe değil yazınsal eleştiridir, ya da en azından yazınsal eleştiri için bir hazırlık. Marx'ın bireysel sanat yapıtlarına verdiği önem ve onların Marx

* empiricism (ç.n.)

** logical positivism (ç.n.)

*** item (ç.n.)

için taşıdığı değer (kendisinden önce Hegel, kendisinden sonra da Lenin için olduğu gibi) bir kişilik sorunu olmaktan çok uzaktı. Bir bakıma yazın, diyalektik süreçte merkezi bir rol oynar, bunu daha kesin bir biçimde belirlemek de Marksist kuramın görevidir. Bunu da ekleyebilirim ki, yazın'ın kapalı alanı, oluşturduğu deneysel durum ya da laboratuvar, biçim ve içerik, üstyapının altyapıyla olan ilişkileri gibi konulardaki karakteristik sorunlarıyla birlikte, diyalektik düşüncenin işler durumunda gözlemleneceği ayrıcalıklı bir mikrokozmos sunar bize.

Aynı zamanda, aşağıdaki bölümler, herhangi bir teknik felsefi araştırmanın kesinliğini göstermiyorsa da, onların dil olarak statüsü belirsiz kalmaktadır. Çünkü bu bölümler, basitleştirilmiş giriş taslakları, bir yazarın çeşitli konumlarının ve temel düşüncelerinin bir gazeteci gözüyle incelenmesi, durumunun ve zamanına ilişkin sorunlarla ilişkisinin kısa anlatıları olmaktan da uzaktır. Bu şeyler ilginç olmadıkları ya da yararsız oldukları için değil; fakat benim görüşüme göre, *sırf kanı* düzeyinde –yani, dışarıdan kavranan entelektüel tutumlar düzeyinde– kaldıkları için böyledir bu. Öyle hissediyorum ki, diyalektik yöntem, ancak ayrıntılı bir somut çalışma yoluyla, bir sistemin kendi iç zorunluluğuna göre aşamalı olarak kuruluşunu yakından yaşamak yoluyla edinilebilir. Sunum seyri içinde bu çeşitli yapıları “uzlaştırma”ya da çalışmadım; daha çok, son bir bölümde, genel olarak diyalektik düşünce sürecini ve özel olarak da onun hangi yollardan yazınla ilgilenebileceğini tanımlamaya çalıştım.

Almanlar ve Fransızlarla ilgili bölümler arasında vurgulamadaki farklılık üzerine de bir şeyler söylemeliyim. Diyalektik olmayan Anglo-Amerikan geleneğin görüş açısından, her iki düşünce tarzı aynı derecede kışkırtıcı, aynı derecede özgürleştiricidir, ama farklı yollardan. Almanya’da diyalektik düşüncenin her zaman, *tek* olmasa bile bir resmi felsefe geleneği olmuş olduğunu işaret etmeye değer. Ancak yine son zamanlarda, Adorno’nun Heideggerci varoluş-felsefesi üzerindeki zaferi, Hitler döneminin uzun karanlığından sonra, bu geleneğe dayalı okulların yeniden canlandığını gösteriyordu.

Bu nedenle, –Almanya’da diyalektik şu veya bu şekilde kendi adına konuştuğu için– sanıyorum ki, bu bölümleri Söylemin kendisinin göstergesi çevresinde düzenledim; çünkü bu bölümlerde ele alınan yapıtlarda, Hegel’de zaten olduğu gibi, diyalektik düşüncenin, aşağı yukarı, diyalektik tümcelerin ayrıntılı olarak iş-

lenmesinden başka bir şey olmadığı ortaya çıkıyor. Bir logos* olarak gerçeklik hareketinin bu anlamını birazcık hissettirebilmek için, diyalektik düşüncenin işleyişinin bir süreç ya da tasım biçimi olarak görüldüğü dilbilimsel betilerin**, değişmecelerin ve retorik terminolojisine; ya da bir metnin yorumsamacı bir şerhi*** olarak düşünülebilecek yaşantının bir tür varlığı ve çözülmesi ile ilgili terminolojiye başvurdum.

Kuşku yok, biçem hakkında bir şeyler söylemenin tam yeri burası; başlı başına bir yöntem olarak biçembilim hakkındaki saklı düşüncelerim ne olursa olsun, bir yazınsal ya da felsefi görüngünün herhangi bir somut betimlemesinin –eğer gerçekten eksiksizse– tek tek tümcelerini şekliyle uzlaşmak, onların kökenlerinin ve oluşumlarının hesabını vermek gibi temel bir yükümlülüğü olduğu düşüncesine bağlı kalıyorum. Bu bölümlerde her zaman bu kadar uzağa gitmedim.

Bununla birlikte, Anglo-Amerikan geleneğinin diyalektiğe karşı düşmanlığı, hiçbir yerde, bu yapıtların biçeminin anlaşılmasız ve sıkıcı, özümlemez, soyut –ya da daha uygun bir ipucu sözcükle özetleyecek olursak, *Germanic*– olduğu şeklindeki yaygın düşüncede olduğundan daha belirgin değildir. Onun, okullarda öğretilen açık ve akıcı gazete yazısının ölçütlerine uymadığı kabul edilebilir. Fakat o açıklık ve basitlik idealleri, bizim şu andaki bağlamımızda Descartes'ın kafasındakinden çok farklı bir ideolojik amaca hizmet eder duruma gelmişse ne olacaktır? Basılı ürünlerin çok fazla üretildiği, hızlı okuma yöntemlerinin hızla çoğaldığı bu dönemde, bunlar, okurun tümceyi okuma hızını – gerçek düşüncenin dilin maddi varlığına inmeyi ve tümcenin biçiminde zamanın kendisini onaylamayı gerektirdiğini aklına getirmeksizin– hazır bir fikri hiç çaba harcamadan şöyle giderayak selamlayıp geçeceği şekilde artırmaya yöneldiyse ne olacaktır? Adorno'nun diliyle söylersek –kendisi, belki de gelmiş geçmiş en katıksız diyalektik bir zekâ, en ince bir biçemcidir– yoğunluğun kendisi bir uyumsuzluk tavrıdır. Soyutlamalardan ve karşılıklı göndermelerden oluşan aşılması zor engel, bunu çevreleyen şeyin ucuz kolaylığına karşı, okuyucuya gerçek düşünme eylemi için ödeyeceği bedele ilişkin bir uyarı olarak, duruma göre okunmak üzere konmuştur. Bu biçemin kararlı soyutluğu, bireysel, deneysel**** görüngünün öte-

* deyi, kelâm (ç.n.)

** figure (ç.n.)

*** exegesis (ç.n.)

**** empirical (ç.n.)

sine, taşıdığı anlama geçmek için bir zorunluluk olarak durur; soyut terminoloji, nesnenin kendi içindeki eksikliğin, yeniden bütünsellik bağlamı içine yerleştirilme gereksiniminin bir *işareti* olarak nesnesine sıkı sıkıya bağlanır. Gerçekliğin diyalektik doğası hakkında en küçük bir fikri olan bir insanın, dünyanın dışlılarındaki değişimin ve görünürde ilişkisiz ve birbirinden uzak kategoriler ve nesnelere arasındaki umulmadık bağlantının ani ve dramatik bir formülasyona ulaştığı bu tür tümceler katkısız biçimsel hazzına duyarsız kalacağını düşünemiyorum. Bir kez daha vurgulamak isterim, bir *beğeni* sorunu değildir bu, tıpkı diyalektik düşüncenin geçerliliğinin bir *kamı* sorunu olmaması gibi; ama konuyu o terimlerle tartışmayı seçen bir kimseye verilecek herhangi bir yanıtın olmadığı da doğrudur.

Şimdi Fransız geleneğine dönecek olursak, bunun çok daha somut bir karakter taşıdığı hemen görülür. Fransa, uygulamalı Marksizme olduğu kadar, görüngübilime ve Lacan'la birlikte Freudçuluğa da felsefi kucak açmıştır. Çünkü Fransa'nın durumu öyledir ki, diyalektik düşünce, tıpkı psikanaliz gibi, hiçbir zaman bir resmi felsefe olmamış, bunun için de kendini öteki felsefeler ve öteki disiplinler üzerinde gizli bir etki aracılığıyla ifade etmek zorunda kalmıştır – program dışı bir Marksist kültür şeklinde, ya da demin sözünü ettiğimiz Hegel'in yeniden canlanması yoluyla. Bu yüzden Lévi-Strauss bir Marksist olduğunu ileri sürmüştür; öte yandan, Sartre'ın varoluşçuluğunun o büyük etkisini, Kierkegaard ya da Heidegger'den aldıklarından çok Hegel'in kendisinde bulduklarına ne derece borçlu olduğunu hesap etmek güçtür.

Bununla birlikte, *Critique*, temelde bir politika bilimi yapıtıdır; ve yazınsal eleştiriye adanmış bir yapıtta politika biliminin böyle uzun uzadıya tartışıldığını görmek mantığa aykırı gibi görülebilir. Diyalektik düşünce söz konusu olduğunda, elbette, politik olanı ideolojik ya da kültürel olandan sonsuza kadar ayırmak olanaklı değildir; ayrıca, Sartre'ın kitabının bir üstünlüğü de, bize, sınıf, ekonomik temel ve tarih gibi, Almanlara ilişkin bölümde yalnızca doğruluğu peşinen varsayılan gerçekliklerle doğrudan uğraşma iznini vermesindedir. Ama temelde Sartre'ın kitabının bir diyalektik yazın eleştirisi için değeri, onun –herhangi bir Marksist kuram için yaşamsal olan– *dolayım** sorununu koyma biçiminde yatmaktadır; başka bir deyişle, bir toplumsal yaşam düzeyinden ötekine, ruhbilimselden toplumsala, dahası, toplumsaldan ekonomik olana

* mediation (ç.n.)

nasıl geçiyoruz? İdeolojinin, sanat yapıtının kendisi bir yana, çatışma içindeki grupların daha temel toplumsal ve tarihsel gerçekliğiyle ilişkisi nedir; ve kültürel nesnelere toplumsal eylemler olarak görebiliyorsak, toplumsal ve tarihsel gerçeklik nasıl anlaşılmalıdır, aynı zamanda gizlenmiş ve saydam olarak mı? Sartre'ın o büyük kitabı, bu yüzden, gerçek bir Marksist *yorumbilim* için teknikler sağlıyor bize: Son bir bölümde dizgeleştirmeye geçtiğimiz teknikleri; burada, Derrida'nın deyişiyle, bir diyalektik yazınsal eleştirinin temel modelini "yapıbozuma uğratıp"* değişik işlevlerini göstereceğiz .

Marksist bir konunun yöntemsel içermelerinden bazılarını biraz daha kesin bir biçimde çözme çabasının çeşitli türden itirazlarla karşılaşması kaçınılmaz bir şeydir. Lichtheim'in inandığı gibi, Marksizm hem Alman hem de tarihsel ise, yani yaşayan ve gelişen bir felsefe olarak tamamen bitmiş, tükenmiş bir şeyse, o zaman bizim burada yaptığımızın başka bir şey olması gerekir. Bununla birlikte, çeşitli Marksizmlerin görüş açısından, bu kitaptaki yazarlar, yeni Hegelci idealizm, basit revizyonizm ve varoluşçuluktan aşırı sol sapmacılığa ve ultra-Bolşevizme kadar bütün anlayışları temsil etmekte (Merleau-Ponty bu sonuncuyu Marksist Sartre olarak niteliyor). Ben kendim, revizyonizmi, praxis** ya da değişiklik gerektiren her şeyi, orta tabakadan insanların katkısız düşünsel entelektüel tüketimi için zahmetli olabilecek her şeyi bir kenara bırakarak, bir kuramı rahat ve dışı gelir bir hale getirme işi olarak anlıyorum: Örneğin Freud'la ilgili revizyon, onun maddeci temeli diye adlandırabileceğimiz şeyi, yani kişisel bozuklukların açık cinsel *etiolojisi**** üzerinde inatla durmayı sessiz sedasız örtbas eder. Bernstein'dan beri Marksist revizyonizm, buna benzer bir şekilde sınıf çatışması kavramının ortadan kaldırılmasını içermektedir; okuyucu da, elbette, bu kitaptaki bu tür eğilimler hakkında kendi yargısını oluşturmak zorunda kalacaktır.

Bununla birlikte, okur, kendisinden, Hegel felsefesi dediğimiz bu uzak, karmaşık ve ürkütücü derecede teknik sisteme bu denli ayrıntılı bir biçimde aşına olmasının neden beklendiğinin daha tam bir açıklamasını hak etmektedir. Burada benim kanım, gerçekte Marx'ın Hegel'i *içerdiği*dir, ama aynı zamanda, böyle çok ayrıntılı ve karmaşık kavramsal donanımın, gündelik yazınsal eleştiri

* deconstruct (ç.n.)

** kılğı (yay.n.)

*** nedenbilim (ç.n.)

çalışması için, tek tek metinlerin kendileri için gereğinden fazla bir şey gibi görünebileceğini anlayabiliyorum. Ama bu, politik eğitim sürecinde yazınsal eleştirinin rolünü yanlış değerlendirmektir.

Eski Marksist eleştirinin *retoriğini*, tarihsel evrim üzerinde, kapitalist kurumların, daha önceki feodal ve kabilesel toplumsal örgütlenme tarzlarından ortaya çıktığı düşüncesi üzerinde önemle durması bakımından *genetik* olarak tanımlayabiliriz. Gordon Childe'ın yapıtları İngiliz tarih yazıncılığındaki böyle bir yaklaşımın tanıdık ve karakteristik bir örneğini verir bize; oysa yazınsal eleştiri dünyasında, Christopher Caudwell'in, Ernst Fischer'in yapıtları, Lukács'ın *Estetik*'i aynı temel stratejinin –okuyucunun dikkatini, sanatın, başlangıçta, ritüelden ve dinden ayrılıp önce kendi başına özelleşmiş bir teknikler topluluğu olarak, sonundaysa, modern çağlarda bir iş ya da bir karşıt-iş olarak yavaş yavaş kendini kurarken farklılaşması üzerinde odaklaştıran bir stratejinin– her biri kendi tarzında açıklamaları olarak alınabilir. Böyle bir yaklaşımın ideolojik sonucu, sözcüğün tam anlamıyla ilgili olduğu insanbilimsel olgular üzerinde ve ötesinde, bizim tarihsel şimdiki zaman anlayışımızı yeniden düzene koymak, çağdaş toplum hakkındaki görüşümüzü, bugünkü yazınsal ve artistik bireyciliğin gerisindeki eski bir kolektif artistik pratiğin şeklini fark edebileceğimiz biçimde yeniden kurmaktır. Böylece tarihsel evrim kavramı, temelde, düşüncemizin yeni bir politizasyonu için bir biçim ya da bahanedir: Bu da, bize geçmişin toplumsal işleve sahip, daha sağlıklı sanatına bir göz atma fırsatını vererek, gelecekte elimizde ne tür toplumsal yenileşme ve yeniden doğma olasılıkları olduğunu anlamamızı sağlar.

Bununla birlikte, günümüz Batı kültürü böyle tartışmalı bir yeniden yapılanmaya uygun değildir. Bir kere, ister sanatımızda, isterse toplumumuzun kendisinde –en azından, bugün Birleşik Devletler'de ulaşmış olduğu uça– böyle kurtarılmaya değer fazla şey olduğunu düşünen çok sayıda kimsenin var olduğundan kuşkuluyum. Ayrıca, şimdiki zamanla tarihsel ve tarih öncesi geçmiş arasında böyle bir sergilemenin dayandığı süreklilik, post-endüstriyel kapitalizmin yeni üretim ve örgütlenme modelleri tarafından kesinlikle koparılmış gibi görünmektedir. 1930'ların Marksist eleştirisinin uğraşmak zorunda kaldığı gerçeklik, bugün artık var olmayan daha basit bir Avrupa ve Amerika gerçekliği idi. Böyle bir dünyanın, geçmiş yüzyıllardaki yaşam biçimleriyle, bizimkiyle olduğundan çok daha fazla ortak şeyi vardı. Bu dünyanın daha

basit olduğunu söylemek hiçbir zaman daha kolay olduğunu ileri sürmek demek değildir: tersine! Toplumsal çatışmanın keskinleştiği ve daha açık bir şekilde görünür hale geldiği bir dünyaydı; hem tek tek ulus devletleri içinde hem de uluslararası sahnede, çeşitli sınıfların birbirine karşı düşmanlıklarının elle tutulur bir modelini ortaya çıkarmış olan bir dünyaydı – insanların, her zaman en güç şeyler olagelmiş olan taraf tutmaya ve ölmeye çağırıldığı Halk Cephesi ya da İspanya İç Savaşı kadar çıplak, katı bir model...

Evdeki ve sokaktaki günlük yaşantıdan da topyekûn seferberliğe kadar bugün artık var olmayan şey, sınıf modelinin işte bu göze görünürlüğü ve sürekliliğidir. Onun ortadan kaybolması elbette görece ve ulusal bir konudur. Örneğin Fransa, *Wirtschaftswunder** Almanya'sının ne zamandır yitirdiği bir sınıf özelliğini hâlâ elinde bulunduruyor; bu da, elinizdeki kitapta tartışılan yapıtların kendilerine özgü vurgulamalarında açıkça yansıtılmakta. Fakat çoğunlukla, özellikle de Birleşik Devletler'de, post-endüstriyel tekeli kapitalizmin gelişmesi, Soğuk Savaşın başlangıcından beri medyanın ve özellikle korkunç harcamalarıyla reklamcılığın uyguladığı mistifikasyon teknikleri yoluyla, sınıf yapısının giderek daha fazla gizlenmesi olayını da beraberinde getirdi. Varoluşçu terimlerle söylersek, yaşantımızın bundan böyle bir bütün olmadığı anlamına gelir bu: Özel yaşam, zengin toplumun duvarları ve sınırları içinde kendi akışını izlediği için, onun ilgi duyduğu şeylerle dış dünyadaki sistemin yapısal yansımaları arasında, yeni sömürgecilik, baskı ve kontrgerillacılık şeklinde hissedilir bir ilişki kuramıyoruz artık. Ruhbilimsel terimlerle söylersek, bir hizmet ekonomisi olarak dünyadaki üretim ve emek gerçekliklerinden artık o derece uzaklaştırılmış durumdayız ki, yapay uyarılardan ve televize edilmiş yaşantıdan oluşan bir düş dünyası içinde yaşıyoruz: Büyük metafizik zihin uğraşmaları, varlığa ve yaşamın anlamına değgin temel sorunlar bundan önceki hiçbir uygarlıkta hiçbir zaman bu denli uzak ve anlamsız görünmemiştir.

Böyle bir durumda, Birleşik Devletler'in kendisinde, her şeyden önce kuramsal olmayan hiçbir taktik ya da politik soru; sahte ve gerçekdışı kültürün yapışkan ağları içinde, her düzeyde ideolojik mistifikasyonuyla arap saçına dönmemiş hiçbir eylem biçimi yoktur. Sokak savaşçısı ya da kent gerillası çağdaş devletin silahlarına ve teknolojisine karşı savaşta kazanacak mı, kazanamayacak mı; bu değil de, daha çok, süper devlette sokağın yeri neresidir,

* Wirtschaftswunder: (Aslı Almanca) Ekonomik haritalar. (ç.n.)

bu yeni devleti yapan sınıksız bütünleşmiş pazarlama ve otomatik üretim ağı içinde, her şeyden önce eski tip sokak hâlâ aynı şekilde var mıdır, yok mudur? Bugün Marksizmin kuramsal sorunları bunlardır, en azından çok gelişmiş diye nitelendirilebilecek ülkelerde.

Çünkü –düşüncenin, kendi somut toplumsal durumunu yansıttığı ilkesine göre– bugünün dünyasında, her biri kendi sosyo-ekonomik düzeninin özgül gereksinim ve sorunlarına yanıt veren birçok farklı Marksizmin olması, Marksizmin ruhuna tamamen uygundur: Örneğin, bunlardan biri, sosyalist blokun devrim sonrası sanayi ülkelerine uygun düşer; bir başkası –bir tür köylü Marksizmi– Çin’e ve Küba’ya, Üçüncü Dünya ülkelerine uygun düşer; yine bir başkası Batı’daki tekelci kapitalizmin ortaya çıkardığı, başkalarına benzemeyen biricik sorunlarla kuramsal olarak başetmeye çalışır. Benim post-endüstriyel diye adlandırmayı denediğim bu sonuncu tür Marksizm bağlamında, Hegel felsefesinin –parçanın bütüne ilişkisi, somutla soyut arasındaki karşıtlık, bütünsellik kavramı, görünüşle özün diyalektiği, özne ile nesne arasındaki karşılıklı etkileşim gibi– büyük temaları bir kez daha gündemdedir. Betimleyici olduğu kadar *tanı koyucu** olmayı da arzu eden bir yazın eleştirisi, bunları, ancak yeniden icat etme pahasına bilmezlikten gelecektir.

*La Jolla
Mart 1971*

* diagnostic (ç.n.)